

בעיות הלכתיות בהפעלת חדר מיון בשבת

בעיות הלכתיות בהפעלת חדר מיון בשבת

הרב י. נויבירט - ד"ר י. ון – די"ק

כללים

א. רישום - מותר לרשם לציין בכתב את הפרטים החיוניים של החולה, מכיוון שרבים מהבאים לחדר-מיון הם בגדר חולה שיש בו סכנה, או לפחות ספק סכנה 'ואי-אפשר לדעת מראש מי מהחולים כלול בהגדרות אלו.

ב. אבחון - לצורך אבחנת מחלתו של החולה יש צורך בבדיקות שונות הכוללות בדיקות שגרתיות, בדיקות מיוחדות, העברת הבדיקות למעבדה ושימוש במכשירים שונים.

1. בדיקות שגרתיות - מבצעים אצל כל חולה וחולה. הכוונה בעיקר לבדיקות פיזיקליות, דהיינו מדידות חום, דופק ולחץ-דם. מבחינה הלכתית אין איסור לבצע מדידות אלו כי הן מכוונות לצורך החולה. כמו-כן מותר לבצע בדיקה גופנית רגילה - כולל האזנה לקולות הלב והנשימה - ואין בבדיקות אלו כל איסור מלאכה בשבת.

2. בדיקות מיוחדות - מבצעים רק אם יש הוראה רפואית מיוחדת - לאור מצב החולה ובעיותיו הרפואיות. כמובן, שישנן בדיקות מרובות ונציין כאן רק החשובות והשכיחות שבהם.

א. הוצאת דם לשם בדיקה - בהוצאת דם ישנם שני איסורי דאורייתא : לפי הרמב"ם יש בזה משום דישה ולפי התוספות - משום סחיטה. לכן מותר להוציא דם לצורך בדיקות רק בחולה שיש בו סכנה או חשש לסכנה. קודם להוצאת הדם מבצעים מספר פעולות. נפרט פעולות אלו בתוספת הצעות למעט בחלול שבת:

קושרים חוסם ורידי, כדי למצוא את הוריד. מכיוון שאין עושים כל קשר של קיימא - אין בזה איסור.

חיטוי העור - כאשר משתמשים בצמר-גפן ספוג באלכוהול על מנת לחטא את מקום הדקירה, יש בזה משום סחיטה שהוא תולדת דישה. אכן אפשר לשפוך את האלכוהול על העור ואח"כ לשפשף את המקום עם צמר-גפן.

חיטוי ביוז - אין בזה משום איסור צובע, כי מלאכה זו מוגדרת רק כשהוא מעוניין לצבוע אבל לא דרך לכלוך. לצורך החיטוי ביוז יש להשתמש בצמר גפן המהודק למקל קטן - ומוכן מבעוד יום. היוד שעל צמר-הגפן מועבר על העור

ללא כל סחיטה.

ב. בדיקות דם, שתן וצואה - שמבצעים ע"י חומרים כימיים מסוימים אשר בבואם במגע עם הדם, השתן או הצואה משנים את צבעם (כגון: *Labstic Dextrostatic* Hc נייר לקמוס ועוד) - מותר לעשותם בשבת. הסיבה היא כדלעיל, שאין כוונתו לצבוע אלא שמעוניין בתוצאה ולא בעצם הצביעה של החומר.

ג. ניקורים שונים - כגון ניקור מותני, ניקור מהריאה או מהבטן וכד' - מותר לבצע, כיון שעושים אותם תמיד לחולים מסוכנים או לפחות בגדר חשש סכנה.

3. העברת הבדיקות למעבדה

מיון התשובות - לאחר בצוע הבדיקה מוחזרות התשובות (יחד עם התשובות של חולים אחרים) מהמעבדה לחדר-מיון (או למחלקה),

4. שימוש במכשירים שונים - לצורך קביעת האבחנה, יש צורך בשימוש במכשירים שונים.

א. אלקטרוקרדיוגרם (אק"ג) - מספר איסורים קשורים בהפעלת מכשיר האק"ג: שימת משחה על מקומות החבור על האק"ג (לצורך הולכה חשמלית

טובה) - יש בזה לכאורה משום ממרח. אכן, לפי הרב א. ח. נאה (בבד השולחן על ספרו קצות השלחן, סי' קל"ח) משמע שאין בזה איסור דאורייתא. דכתב שם : "דרק בנותן משחה על רטייה או על מכה (שרצונו שהמשחה תגיע לכל מקום) חיישינן שמא יחליק פני המשחה" ומכיוון שבנידון דידן אין ברצונו כלל שהמשחה תגיע לכל מקום - אין בזה איסור תורה. ויעוין גם בשו"ת יביע אומר ח"ד סי' כ"ז שהאריך מאוד בזה להיתר. ולכן גם מותר לנקות את המקום בצמר-גפן יבש לאחר גמר בצוע האק"ג מכיוון שאין כוונתו למרוח המשחה.

הדלקת המכשיר - אם המכשיר פועל על-ידי חשמל יש בזה איסור בונה לדעת החזון-איש, וגם לדעת החולקים עליו יש איסור בהפעלה חשמלית. לכן עדיף להשתמש במכשיר הפועל ע"י סוללות (בטריות), שהפעלתן קלה יותר מבחינה הלכתית.

הדלקת הנורה - עם הפעלת המכשיר, נדלקת נורה חשמלית המעידה שהמכשיר תקין. לפתרון בעיה זו ניתן לציין מספר הצעות:

כתיבה - לאחר הפעלת המכשיר ולחיצה על כפתור לשם התחלת הבדיקה נרשמת הפעילות החשמלית של הלב על גליל נייר. מנגנון הכתיבה הוא, המסה של חומר דק על גליל נייר ע"י מחט חמה. בשו"ע או"ח סי' ש"מ ס"ד נפסק : "המוחק... שעוה שעל פנקס אם יש במקומו כדי לכתוב בו שתי אותיות חייב" (משום מוחק, לפי המ"ב). יוצא מזה שגם בשעוה (ובחמרים דומים) יש איסור של כתיבה ומחיקה.

קריעה - לאחר בצוע התרשים קורעים את סרט הנייר כדי לצרפו לגליון החולה. כמו-כן יש צורך לעיתים להחליף גליל נייר חדש ואז יש צורך לקרוע את נייר העטיפה המכסה את הגליל. בקריעת העטיפה אין כל איסור, כפי שיבואר בסעיף התרופות.

כבוי המכשיר - ביחס לכבוי המנוע מסתבר שאין בו אלא איסור מדרבנן, כי אין פה כיבוי על-מנת לעשות פחמים, וכמו שמותר לכבות גחלת של מתכת מפני היזק הרבים, כן גם מותר לכבות מנוע זה, כדי שרבים הנצרכים למכונה בו ביום יוכלו להשתמש בה, ולא יחול קלקול במכשיר. ביחס לכבוי הנורה - יש להשתמש באחד הפתרונות שהוצעו בהדלקתה. קיימת אפשרות להמנע מכבוי בידיים ע"י התקנת מכשיר timer שבשעת הדלקת המכשיר מכוונים אותו לזמן סביר וה-timer יכבה את המכשיר מאליו.

ב. רנטגן - גם כאן ישנם מספר איסורים הקשורים בהפעלת המכשיר.

הפעלת המכונה - אשר פועלת בדרך חשמלית. למעשה, גם בימות-החול נשארת המכונה דולקת ברוב שעות היום, ואם כן קיימת האפשרות להפעיל המכונה בערב-שבת ולהשאירה דולקת כל השבת. אך מכיוון שדבר זה עלול לגרום נזק למכשיר על כן עדיף להתקין remit שיפעיל את המכונה באופן אוטומטי, שאין בהפעלת המכונה באופן זה אלא איסור דרבנן משום גרמא. ואם אין remit - מותר להפעיל המכונה רק במצבים שיבוארו לקמן.

בעצם הצילום - יתכן שאין בו איסור תורה. וכן מוכיח הרב פרנק בספרו הר צבי, חיו"ד סי' ר"ל, על פי רש"י גיטין די"ט, "שכתב שאינו ניכר, שאין לו תקנה אלא ע"י הוספת חומר חדש, שאז אינו משווה לכתב הראשון לכתב רק החומר שהוא מוסיף נחשב לכתב חדש" - ולפי זה אין בעצם הצילום איסור דאורייתא.

פיתוח הצילום - בזה יש איסור תורה מטעם כותב, כי באיסור כתיבה נכלל גם ההוספה של חומרים כימיים לשם הבלטת אותיות (או תמונות), שלא היו ניכרות קודם לכן.

ביחס לתרופות - במחוש בעלמא אסרו חז"ל לקחת תרופה בשבת, גזירה שמא ישחוק סממנים, וכך נפסק להלכה בשו"ע (או"ח סי' שכ"ח ס"א).

2. זריקות תת-עוריות - מבחינה הלכתית אין כל בעיה בעצם ההזרקה לצורך חולה שנפל למשכב מפני שאין בו הוצאת דם, ואפילו אם תצא טיפת דם, הרי זה שלא לרצונו של המזריק וגם אין זה פסיק רישא ולכן מותר. (ובענין השימוש בצמר גפן ספוג אלכוהול, ראה לעיל בתחילת דברינו).

3. זריקות תוך-שריריות - גם כאן אין איסור לצורך חולה שנפל למשכב כי גם כאן אין הוצאת דם בפעולה זו ואם יוצא הרי זה בנגוד לרצון המזריק וגם אינו פסיק רישא. (וראה לעיל בענין חיטוי העור).

4. עירוניים וזריקות תוך-ורידיים - במקרים אלו מוציא הרופא תמיד קצת דם, כדי לודא שהמחט נמצאת בתוך הוריד, ופסק הרמב"ם (הל' שבת, פ"ח ה"ז) : "החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק - והוא שיהא צריך לדם שיצא מהחבורה", ולכן פסקו הרב י. אברמסקי (מובא בשמירת שבת כהלכתה, פרק י"ט) והרב ש. ז. אויערבך (מובא בציץ-אליעזר, ח"ט סי' י"ז), שיש איסור מדאורייתא בזריקה או עירוי תוך ורידי. לעומתם סובר הרב א. י. ולדינברג בספרו ציץ אליעזר (ח"ח, סי' ט"ו, סי' י"ז ; ח"י סי' כ"ד) שאין בזה איסור דאורייתא, "כיון שלעצם הדם הוא לא צריך - אין זה נקרא מלאכה שצריך לגופה", אך גם לדעתו יש בזה לפחות איסור מדרבנן. לכן ברור שהזריקה תוך-ורידית מותרת רק בחולה שיש בו סכנה.

ד. העברה למחלקה - בדרך כלל חולה שמתקבל לבית החולים הוא חולה שיש בו סכנה ולכן מותר לכתוב עבורו את הפקודות לטיפול ולבדיקות נוספות. אך יש לכתוב רק את הפרטים החיוניים לצורך הטיפול המידי. ביחס לפקודות ליום המחרת הקשורות לרציפות הטיפול יש מקום להקל מכיון שיש צורך להעביר את פרטי הטיפול למשך יממה שלימה על מנת למנוע טעויות ושבושים. פרטים בלתי חיוניים יש לדחות למוצאי שבת. ישתדל לכתוב הכל בדרך שינוי.

שחרור החולה - משנמצא שאין החולה זקוק לאשפוז הוא משוחרר מחדר המיון לביתו. נהוג לתת לחולה מכתב-שחרור ובו מצויינת האבחנה ופרטים הנוגעים לחולה ולמחלה מטעמים משפטיים-רפואיים וכן הוראות לרופא המטפל. תעודה כזו אין כל היתר לכתוב בשבת. לפתרון בעיה זו - ובעיית הכתיבה בשבת בכלל -

מוצע בזה להתקין רשם-קול (טייפרקורדר) שבו יקליט הרופא את הפרטים הנוגעים לחולה, למחלתו ולטפולו.

המכונה תפעל כל השבת, כדי שלא יהא צורך להדליקה בשבת, ובשעת הצורך מכניסים סרט ומקליטים.

הדבור לתוך הרשם-קול לא נחשב ככתיבה, כיון שאין הכתב ניכר, כך פסק באגרות משה ח"ד סי' קע"ד ויביע אומר ח"ד חיו"ד סי' כ'. אך יתכן שיש בזה איסור דרבנן משום מוליד-קול. ברם, מאחר שמדובר בחולה יש מקום להקל בזה. גם מטעם הכנה משבת לחול אין כאן, כיון שנפסק ע"י האחרונים שכל שיש חשש הפסד אם לא יעשה בשבת לא נקרא הכנה. (ומטעם זה מותר להכניס מעיל מן הגזוזטרה על מנת למנוע הרטבתו בגשם אע"פ שיודע הוא בברור שלא ילבש אותו בשבת).

הדברים שנאמרו כאן לא נתכוונו הלכה למעשה, אלא לצורך הצגת הבעיות והערות הלכתיות הנוגעות בדבר. הלכה למעשה יש לשאול כל פרט אצל מורה הוראה מובהק הבקי גם בבעיות הרפואיות.

הערת העורך: הנושאים המודרניים והמעשיים שנידונו במאמר זה הובאו בפירוט ע"י הרב

נויבירט שליט"א בספרו שמירת שבת כהלכתה, מהדורה חדשה, תשל"ט, פרק מ', ובספרו מדריך

הלכתי לאחיות בבתי חולים, פרק ו'. וראה להלן בתמציות ובמראי- מקומות - מקורות נוספים

בנידון.

ישראל באומות כלב באיברים, הוא רב חלאים מכולם ורב בריאות מכולם . . . שהוא בחלאים מתמידים הפוגעים אותו בכל עת מדאגות ויגונות ופחד ונטייה ושנאה ואהבה וסכנות, ומזגו עם העתים בהיפוך ושינוי ותוספת ומגרעת הנשימה מבלעדי המאכלים הרעים והמשתה הרע והתנועות והטרחים והשינה והקיצה, כולם מועלים בו וזולתו מן האיברים במנוחה"

(ספר הכוזרי, מאמר שני)